

Balaton-felvidék (Pula, Kapolcs) és a Bory vár

Buszkirándulás 2022. szeptember 17.

Résztvett 21 fő

Mai kirándulásunkat a Balatonfelvidék északi szélén, az Eger-patak vagy másnéven Eger-víz völgyében kezdtük. Először **Pula** településen álltunk meg. A víz mindig a megtelepülés forrása, ezért az sem véletlen, hogy itt a patak-völgyben egymást követik a régóta lakott települések. Pula alapjait is az Árpád-korban rakták le. Akkor még két település állt itt: Tálod és Pula. Tálod faluból jelentős fennmaradt emlék a pálosok XIII.században emelt Szent Erzsébet kolostorának romjai a ma Kinizsi néven ismert forrás mellett. A falu a török időkben elnéptelenedett és nem is épült újjá. Ellenben a szomszédos, 1233-as okleveles említésű Pula túlélte a századokat, a török idők után az Esterházyak újra telepítették az elnéptelenedett falut.

Nagyvázsony felől közelítettük meg a települést és így keresztül haladtunk az egykori majorság épületei között, ahol a volt lóistálló és pajta vagy csűr átalakítás alatt van. Szemben áll az egyszerű kastély épület, ami eredetileg vendégfogadó volt, majd kocsmaként üzemelt és 1926-ban Esterházy János alakította át az épületet vadászkastéllyá. Buszunk a Pulai római katolikus templom, a Borromeó Szent Károly tiszteletére szentelt templom előtt állt meg. A templomot Esterházy Károly egri püspök megbízásából Fellner Jakab tervezte és 1797 óta áll itt. Kicsit arrébb egy Szt.Flórián tiszteletére emelt kápolna van, mely szintén az 1700-as években készült egy helybéli lakos megbízásából. Innen gyalog indultunk az egykori jobbágyfalu házai között úticélunk a Kráter kőpark és tanösvény indítótáblái felé. Bár esett az eső, de így is érdekes volt az országút két oldalán az Alsó és Felső sor házait végignézni. Az egykori 10-10 jobbágytelket az idők során megkezelték és így minden telken két ház épült fel, egy elöl és egy hátul. A házsor végén, az útvigyázó keresztnél megállva az út másik oldalán álló háromlyukú, bazaltból épített Esterházy köhid tűnt fel, mely a patak fölött vezet át az egykori Nagymalom, ma lakóépület felé.

A hársfák között jutottunk fel a Kráter kőpark és tanösvény első tábláihoz. A 10 állomásból álló tanösvény 3,5 km-es. Az első két tábla, ahol most álltunk, az egykor itt egyetlen nagy robbanással kitört ún. maar vulkánt mutatja be. Mögötte a sziklafal az ősi tűzhányó tufagyűrűje keleti oldalának erősen lepusztult maradványa. Jól látható a feltörő lávafolyam és a kiszóródott vulkáni anyag, valamint a bazaltbombák és más idegen kőzetzárványokat is tartalmazó ferde rétegsor a geológiai feltárásban. A tanösvényt most sajnos nem tudtuk végigjárni, bár sok érdekességet tartogat: a műemlék hídon áthaladva útbajt egy bazalttufa barlangot, majd visszatérve az országútnak erre az oldalára egy hévforráskúpot és eljut az alginít (olajpala) bányához. A 4 millió éves bazaltvulkán egykori kráterében lerakódott alginitet bauxit után kutatva találták meg. Ez a típusú kőzet sok növény és állatlenyomatot őriz meg, ezért lehetett, hogy 1988-ban több millió éves állatmaradványokra, többek között egy őssorrszarvú 3 m hosszú csontvázára is bukkantak itt.

A terület a Bakony–Balaton UNESCO Geopark geoturisztikai helyszíne.

Pula Alsó-sor

Káter Kőpark tanösvény

A csoport

Folytattuk utunkat. Nemsokára elhagytuk Vigándpetendet, szintén Árpád-kori említésű település. Dombon álló templomát szintén Esterházy Károly emeltette. Ez a település a Művészetek Völgye első települése. Az egyedülálló összművészeti fesztivált 1989 óta rendezik meg, az eredeti Kapolcs és Vigándpetend mellett mára több település is csatlakozott a rendezvényhez, melynek idej programjai az előző héten zárultak. És már el is érkezünk **Kapolcsra**, ami szintén hosszú múltra tekinthet vissza. A településen haladt keresztül a római Via Magna, a nagy hadiút, ennek nyomait – egy kőlapokkal fedett útrészt – a mai út alatt tárták fel. Maga a falu középkori eredetű, a felette magasodó Királykő bazaltoszlopai valamikor egy földvárat határoltak. 1091-ben Szent László király a legyőzött kun sereg megmaradt tagjait telepítette le a völgyben, akik megölt vezérükről Kapolcsról nevezték el lakhelyüket. Egy 1092-ben kelt pannonhalmi apátsági oklevél már ezen a néven nevezi a falut. Az 1200-as években királyi kamarások, hercegi tálalók és királyi jobbágyok itt létét oklevelek bizonyítják. A reformáció idején a többség lutheri hitre tért. A XVII. században a török harcok, majd a pestis járványok megtizedelték a falut, de 1771-ben oklevél említi, hogy "lutheránusok, kálvinisták, katolikusok együtt javítottak és használtak egy kicsiny templomot". A XVIII.sz. végére a 20 házas faluból 7-800 lelkes község vált. Gazdaságát elsősorban az Eger-séd vízerején alapuló molnár ipar adta, de jelentős volt a fazekasok, tímárok, serfőzők, gombkötők, csizmadiák, szűrkészítők száma is.

Csoportunkat Ili néni várta a **Falumalom Múzeum** fogadóterében az egykori Szaller malom molnár-házában, aki a település története után mesélt az egykor itt működő malmokról. Az 1300-as évek közepe óta jegyezték itt malomhelyeket, 1836-ban az Eger-víz (máshol Egregy) 9 lisztes- és 3 fűrészmalmot hajtott. A múzeumban ezek története, leírása szép tablókön bemutatásra is kerül. Azt is megtudtuk honnan a mondás: "Legyen a petendiek gondja". Hallottunk még a karszt víz kiemelése miatt vizét vesztett patak miatt leállt malmokról, így a gazdaság visszaséréséről, az elvándorlásról és az ezt megakadályozni alakult Kapolcsi Kulturális és Természetvédelmi Egylet munkájáról. Ezután átmentünk az épület másik felébe, magába a malomba, aminek három szintjét jártuk végig és néztük meg a még ma is működőképes berendezéseket. Az épület mögötti malom-szigeten a vízikereket vettük szemügyre és egy fém víziszobrot is működésbe hoztak a vállalkozók kedvükre. Sétára indultunk a faluban, először az evangélikus templom mellett haladtunk el, majd a környékre jellemző tufaköből épített házat hagytuk magunk mögött, míg elértünk a Taliándörög felé vezető úton álló **Kovácsműhely Múzeumhoz**. Ott éppen egy felújított fujtatót állítottak be. A műhelyt és a mellette álló házacskát a község összefogásával, pályázati segítséggel állították helyre az 1990-es években. Az egykori lakóház bútorait, berendezési tárgyait a falu lakói "adták össze", a műhelynek 250 eredeti kovácsszerszámot a veszprémi múzeum saját raktárából biztosított. Jelenleg azon dolgoznak, hogy kovács bemutatókat tudjanak tartani. A harmadik épület, az egykori pajta, felújítása után a nyugdíjasok klubháza lett.

A séta után elfogyasztottuk ebédünket a Falumalom udvarán, majd meglátogattuk az egykori Kúthy kúriát, melynek földszintjén a felújítás után kávézót alakítottak ki.

Ili néni hallgatva a molnárházban

A malomsziget vízjátéka

A kovácsműhely lakóháza

Folytattuk utunkat, helyesebben visszafelé végigjártuk eddig megtett utunkat: Vigándpetend, Pula, Nagyvázsony, Veszprém érintésével jutottunk **Székesfehérvárra, ahol a Máriavölgyben álló Bory-vár** volt úticélunk. Bory Jenő szobrászművész és építészmérnök 1912-ben családi nyaraláshoz vásárolt itt egy kis szőlőt prэшázsal, amit lakássá és műteremmé bővített, majd az I. Világháborút követően 40 év alatt felépítette a "hitvesi szeretet és művészi álmai emlékhelyét". A várkastély szerű épületet a családja és saját részére alakította ki és részben a mai napig is lakóházként működik.

A kapun belépve megnéztük a vár makettjét, majd a rózsakertből a lépcsősoron jutattunk fel a teraszokra. A második terasz pantheonjában olyan művészeket ábrázoló szobrokkal találkoztunk mint Munkácsy Mihály, Benczúr Gyula, Schulek Frigyes, Lotz Károly. A szobrok egy részét maga Bory Jenő készítette, más részüket mestere Stróbl Alajos, de láthatók más művészek alkotásai is. Áthaladtunk a várépítő ars poeticáját bemutató – mozaikból kirakott - mondat felett: "A kövek beszélnek". Az Elefántudvar után a központi udvarra, a belső kertre jutottunk, melyet a Százoszlopos tornác vesz körül, szintén szobrokkal díszítve mind az árkádok alatt, mind a mellvédeken. A szobrok egy része a művész által preferált kvarcbetonból készült, mint az épület egy része is. Az udvar végében találtuk meg a Hitvesi szeretet kápolnáját, melyben a feleségről, Komócsin Ilonáról készült egész alakos szobor látható. Ő szintén művész, festőművész, akinek alkotásai a Műterem szobor és képiállításában is láthatók. Itt Bory Jenőtől is láttunk további szobrokat, egy újabb anyag a pirobazalt felhasználásával, melyet Bory Jenő dolgozott ki erre a célra. A festmények között találunk itt a művész házaspár képei és szobrai mellett Rakssányi Dezső, Reismann Károly, Székely Bertalan festményeket is. Mivel az eső is elállt eddigre, még néhányszor körbejártuk az udvart, az árkádokat, erkélyeket, felmáztunk a tornyokba, hogy még további szobrokat, falfestményeket, mozaikokat fedezzünk fel.

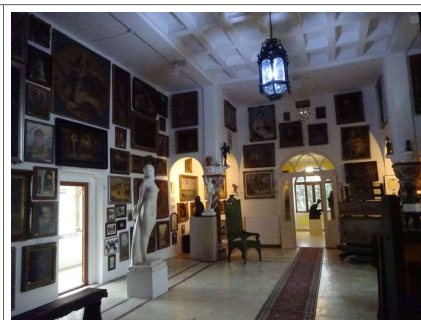
Elmondhattuk, hogy egy tartalmas nap után indultunk haza.

A Százoszlopos udvar

A csoport a főlépcsőn

A műterem

Ez a szép út a VI. Kerület Terézvárosi Önkormányzat támogatásával valósult meg, amit tagjaink nevében ezúton is köszönünk.

Rimán Erika

idegenvezető, egyesületi tag

*felhasznált források: a települések és a látnivalók ismertetői, Kapolcsi Kulturális Egyesület kiadványai, honlapok
a fényképeket készítette: Rimán Erika*